

#pravoZNO

Навчальний посібник

Харків
«Право»
2019

Рецензенти:

О. О. Кравчук, доцент, доктор юридичних наук, завідувач кафедри господарського та адміністративного права НТУУ «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»;

Д. І. Голосніченко, доцент, доктор юридичних наук, професор кафедри господарського та адміністративного права НТУУ «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»;

А. О. Кодинець, доцент, доктор юридичних наук, професор кафедри інтелектуальної власності Київського національного університету імені Тараса Шевченка;

К. О. Зеров, кандидат юридичних наук, аспірант кафедри інтелектуальної власності Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Укладачі:

М. В. Пономаренко, Л. О. Чернов

#pravoZNO : навч. посіб. / уклад.: М. В. Пономаренко, Л. О. Чернов. – П68 Харків : Право, 2019. – 296 с.

ISBN 978-966-937-681-7

Посібник складається з розділів курсу сучасного правознавства, кожен з яких містить різні тестові завдання, які перевіряють знання як теоретичного матеріалу, так і практичних умінь та навичок вступників.

Мета посібника – проведення системної підготовки бакалаврів до зовнішнього незалежного оцінювання, цілеспрямованої тренувальної роботи.

УДК 34:37.091.26

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО УКРАЇНИ

1. Конституційне право як основа національного права

Конституційне право України – провідна (фундаментальна) галузь національного права, являє собою сукупність правових норм, перш за все принципів і норм конституції, які закріплюють основи політичної та економічної організації суспільства, форму держави, порядок і принципи формування та компетенцію органів державної влади, основи правового статусу людини і громадянина.

Конституційне право України відноситься до галузей публічного права, оскільки предмет правового регулювання цієї галузі права пов'язаний з публічним здійсненням влади народу, держави та територіальної громади.

Основним предметом правового регулювання конституційного права України є суспільні відносини, які виникають і діють в процесі здійснення влади народом України.

Предмет конституційного права можна поділити на чотири групи:

1. Відносини, які складають основоположні засади народовладдя, суверенітету народу.
2. Відносини, які складають побудову та устрій держави як організації влади народу і для народу.
3. Відносини, які складають основоположні засади функціонування держави.
4. Відносини, що визначають характер зв'язків між державою і конкретною особою.

Принципи конституційного права України – це керівні засади, ідеї, ідеали, які визначають сутність, зміст, спрямованість і форми конституційно-правового регулювання.

Конституційні принципи – це закріплені в Конституції України загальні основоположні засади, відповідно до яких вона виступає як система правових норм і здійснюється регулювання суспільних відносин. Вони регулюють суспільні відносини не безпосередньо, а через конкретні конституційно-правові норми і втілюються в цих нормах та в правозастосовній діяльності органів влади.

Загальні принципи, що декларуються Конституцією: державного суверенітету; демократизму; соціальної держави; правової держави; унітаризму; гуманізму; республіканізму; народного суверенітету; поділу державної влади; законності; верховенства права; політичної, економічної та ідеологічної багатоманітності суспільного життя тощо. Загальні принципи потребують конкретизації через відповідні конституційно-правові норми, інакше залишаться конституційними деклараціями.

Спеціальні принципи, що мають чітку юридичну форму вираження і безпосередньо застосовуються в державній діяльності: принципи вільного мандата, депутатської недоторканності, незворотності дії законів, презумпції невинуватості.

Елементи системи конституційного права:

1. Конституційні принципи.

2. Конституційно-правові інститути – це певна система конституційно-правових норм, що регулюють однорідні та взаємопов'язані суспільні відносини, і утворюють відносно самостійну групу.

Види:

1) *загальні конституційно-правові інститути* – мають комплексний характер і регулюють великі сфери суспільних відносин;

2) *головні конституційно-правові інститути* – в межах загальних інститутів об'єднують правові норми, що регулюють певні групи однорідних суспільних відносин;

3) *початкові конституційно-правові інститути* – в межах головних інститутів, об'єднують декілька правових норм, що регулюють окрему групу суспільних відносин.

3. Конституційно-правові норми – це загальнообов'язкові правила поведінки, що встановлюються чи санкціонуються державою з метою охорони і регулювання певних суспільних відносин, що здійснюються через конкретні права і обов'язки та забезпечуються державним примусом.

Види:

1) За функціональною направленістю:

– *установчі* – фіксують статус суб'єктів конституційного права, насамперед вищі державні органи. За своєю суттю це не є конкретні правила поведінки;

– *регулятивні* – наділяють суб'єктів правами та обов'язками;

– *охоронні* – встановлюють юридичні заборони.

2) За способом впливу на суб'єкти права:

– *уповноважуючі*;

– *зобов'язуючі*;

– *забороняючі*.

3) За характером регулювання суспільних відносин:

– *матеріальні* – безпосередній вплив на суспільні відносини;

– *процесуальні* – форма в якій реалізується матеріальна норма.

4) За дією в часі:

– *постійні*;

– *тимчасові*;

– *виключні* – встановлюються на випадок надзвичайного стану. Такі норми призупиняють на цей час дію деяких постійних норм і передбачають можливість тимчасового правового регулювання.

1.4. Інститути конституційного права: поняття, критерії класифікації та види.

Інститут конституційного права – це певна система конституційно-правових норм, що регулюють однорідні та взаємопов'язані суспільні відносини, і утворюють відносно самостійну групу.

За предметом слід виділяти:

– **Інститут парламентаризму** – визначає основні принципи парламентаризму, поняття парламенту, порядок його формування, склад і структуру, функції та повноваження, порядок його роботи та основні парламентські процедури.

– **Інститут глави держави** – визначає конституційно-правовий статус глави держави, порядок його обрання, функції та повноваження Президента України, взаємовідносини Президента України як глави держави з іншими гілками влади.

– **Інститут виконавчої влади** – визначає конституційно-правовий статус органів виконавчої влади в Україні та їх роль і місце в системі органів державної влади, систему органів виконавчої влади в Україні, порядок формування і структуру органів виконавчої влади, їх функції та повноваження.

– **Інститут судової влади** – визначає конституційно-правовий статус судів загальної юрисдикції в Україні, основні принципи судоустрою і судочинства, систему судів загальної юрисдикції, тощо.

– **Інститут конституційної юстиції** – об'єднує норми конституційного права, що регламентують принципи конституційного судочинства, порядок формування та склад КСУ, функції та повноваження КСУ та порядок його діяльності.

– **Інститут місцевого самоврядування** – визначає загальні засади місцевого самоврядування, систему органів і посадових осіб місцевого самоврядування, порядок формування органів і посадових осіб місцевого самоврядування.

2. Джерела конституційного права

Джерело конституційного права – це нормативний акт, в якому містяться конституційно-правові норми.

Система джерел конституційного права України:

1. Конституція України – головне джерело Конституційного права.
2. Закони України – мають найвищу після Конституції України юридичну силу, приймаються Верховною Радою України або Всеукраїнським референдумом і є найбільш поширеним джерелом конституційного права України.

Органічний закон – це закон, що приймається за прямим приписом конституції і в складнішому порядку, ніж звичайні закони.

3. Інші акти нормативного характеру, що містять конституційно-правові норми і приймаються Верховною Радою України або всеукраїнським референдумом, наприклад, Декларація про державний суверенітет України (16 липня 1990 р.), яка встановила загальні принципи конституційно-правового розвитку України.

4. Нормативні укази Президента України, що містять конституційно-правові норми.

5. Нормативно-правові акти Кабінету Міністрів України, що містять конституційно-правові норми.

6. Міжнародні договори, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України. Такі договори згідно з ч. 1 ст. 9 Конституції України є частиною національного законодавства України.

7. Акти органів місцевого самоврядування та акти місцевих референдумів.

8. Нормативний договір – угода між правотворчими (не менше двох) суб'єктами права, що має нормативний характер.

В юридичній літературі іноді відносять до системи джерел конституційного права:

– Судовий прецедент – це рішення суду в конкретній справі, юридичне обґрунтування якого надалі стає правилом, обов'язковим для всіх судів тієї ж або нижчої інстанції при розгляді ними аналогічних справ.

– Конституційний звичай – це правило державно-політичної практики, що має усний характер і ґрунтується на згоді її учасників. Він є різновидом правового звичаю і не може бути примусово здійснений через суд, тобто не має юридичного характеру.

Конституція – це система правових норм певної держави, яка приймається в особливому порядку, має найвищу юридичну силу і регулює найбільш важливі суспільні відносини в сфері організації та функціонування органів державної влади, державно-територіального устрою та правового статусу людини і громадянина.

Юридичні властивості Конституції України:

1) Конституція України є Основним Законом держави.

2) Конституція України має найвищу юридичну силу. Найвища юридична сила Конституції України закріплена у ч. 2 ст. 8 Основного Закону нашої держави та проявляється у двох аспектах:

– усі нормативно-правові акти приймаються органами, передбаченими Конституцією України та в установленому нею порядку;

– норми конституції мають пріоритет над нормами законів та інших нормативно-правових актів.

3) Конституція України є юридичною базою законодавства. Це проявляється у тому, що вона:

– визначає зміст усіх нормативно-правових актів, що приймаються у державі;

– встановлює види нормативно-правових актів, що приймаються на розвиток її положень;

– визначає ієрархію нормативно-правових актів;

4) Конституція України передбачає особливий порядок прийняття та внесення змін до неї.

5) Конституція України має особливий зміст та структуру.

6) Конституція України характеризується прямою дією норм, тобто для реалізації конституційних норм не потрібні спеціальні акти, які б їх конкретизували.

Функції.

– **Політична функція** – Конституція закріплює засади конституційного ладу, політичного режиму, проголошує народовладдя.

– **Юридична функція** – Конституція є Основним Законом держави, базою системи національного права.

– **Установча функція** – Конституція встановлює основні політико-правові інститути держави і суспільства, визначає основи правового статусу громадян, систему органів державної влади, органів місцевого самоврядування тощо.

– **Ідеологічна функція** – Конституція закріплює основоположні цінності (демократія, суверенітет народу, права людини і громадянина тощо), орієнтує громадян і посадових на виконання законів, шанування закріплених у ній цінностей.

– **Обмежувальна функція** – конституційні норми створюють основу і визначають межі діяльності державних органів, стримують узурпацію і монополізацію влади певними владними структурами державної влади.

– **Зовнішньополітична функція** – інші держави й народи за змістом Конституції можуть робити висновки про рівень демократизму держави.

Нормативно-правовий акт – це письмовий офіційний документ, прийнятий у встановленому законом порядку і формі уповноваженими на те суб'єктами правотворчості, який закріплює правило поведінки загального характеру, що забезпечується державою.

Нормативний договір – це угода між двома і більше суб'єктами правотворчості, що встановлює правові норми, обов'язкові для невизначеного кола осіб і розраховані на багатократне застосування. Нормативний договір є основною формою в системі міжнародного права, і все ширше використовується в національних системах права

Судовий прецедент – це рішення судів у конкретних справах, які мають обов'язкове юридичне значення для нижчих або рівних за рангом судових установ при розгляді ними аналогічних або подібних справ.

Рішення Конституційного Суду України – це рішення які встановлюють конституційність законів та інших правових актів Верховної Ради України, актів Президента України, актів Кабінету Міністрів України, подається офіційне тлумачення Конституції та законів України.

Конституційний звичай – це правило державно-політичної практики, що має усний характер і ґрунтується на згоді її учасників.

Конституція України була прийнята **28 червня 1996 р.**

Державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на **законодавчу, виконавчу і судову**. Єдиним органом законодавчої влади є парламент – **Верховна Рада**. Главою держави є **Президент**, а вищим органом виконавчої влади є **Кабінет Міністрів**.

Конституція проголосила українську мову державною, але в той же час забезпечується розвиток і збереження мов національних меншин.

Конституція України складається з **преамбули, 15 розділів, 161 статті, прикінцевих та перехідних положень**.

Преамбула – це вступна частина Конституції, яка містить норми, що проголошують цілі прийняття Конституції, її основні принципи.

Відповідно до розділу XIII Конституції України:

– Законопроект про внесення змін до Конституції України може бути поданий до Верховної Ради України Президентом України або не менш як третиною народних депутатів України від конституційного складу Верховної Ради України (450 депутатів).

– Законопроект про внесення змін до Конституції України, крім розділу I «Загальні засади», розділу III «Вибори. Референдум» і розділу XIII «Внесення змін до Конституції України», попередньо схвалений більшістю від конституційного складу Верховної Ради України, вважається прийнятим, якщо на наступній черговій сесії Верховної Ради України за нього проголосувало не менш як дві третини від конституційного складу Верховної Ради України.

– Законопроект про внесення змін до розділу I «Загальні засади», розділу III «Вибори. Референдум» і розділу XIII «Внесення змін до Конституції України» подається до Верховної Ради України Президентом України або не менш як двома третинами від конституційного складу Верховної Ради України і, за умови його прийняття не менш як двома третинами від конституційного складу Верховної Ради України, затверджується всеукраїнським референдумом, який призначається Президентом України.

– Повторне подання законопроекту про внесення змін до розділів I, III і XIII цієї Конституції з одного й того самого питання можливе лише до Верховної Ради України наступного скликання.

– Законопроект про внесення змін до Конституції України розглядається Верховною Радою України за наявності висновку Конституційного Суду України щодо відповідності законопроекту таким вимогам:

- Конституція України не може бути змінена, якщо зміни передбачають скасування чи обмеження прав і свобод людини і громадянина або якщо вони спрямовані на ліквідацію незалежності чи на порушення територіальної цілісності України.
- Конституція України не може бути змінена в умовах воєнного або надзвичайного стану.
- Законопроект про внесення змін до Конституції України, який розглядався Верховною Радою України, і закон не був прийнятий, може бути поданий до Верховної Ради України не раніше ніж через рік з дня прийняття рішення щодо цього законопроекту.
- Верховна Рада України протягом строку своїх повноважень не може двічі змінювати одні й ті самі положення Конституції України.

Україна визнає для себе верховенство міжнародного права, але в обмеженому обсязі.

В Україні визнаються частиною національного законодавства норми міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Це насамперед договори, ратифіковані Верховною Радою України.

Відповідно до Конституції України та Закону України «Про міжнародні договори України» норми міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, слід застосовувати у внутрішньому правопорядку України в порядку, передбаченому для норм національного законодавства. Іншими словами, норми таких міжнародних договорів України повинні мати силу не меншу, ніж закони України, але не силу Конституції України. Як впливає з ч. 2 ст. 9 Конституції України, необхідної умовою укладання міжнародного договору, що суперечить Конституції України, є попереднє внесення необхідних змін до неї. Отже, у внутрішньому правопорядку міжнародний договір, обов'язковий для України, не може суперечити Конституції України.

Якщо міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, встановлені інші правила, ніж передбачені законом України, повинні застосовуватися правила міжнародного договору. Це твердження ґрунтується на статті 27 Віденської конвенції про право міжнародних договорів 1969 р., учасницею якої є Україна.

3. Конституціоналізм та конституційний лад України

Конституціоналізм – це політико-правова категорія, яка опосередковує місце і роль конституції у правовій системі, суспільстві і державі, що знаходять вияв у її верховенстві та характері впливу на суспільні відносини.

Конституційний лад України – це система суспільних відносин, передбачених і гарантованих Конституцією і законами України, прийнятими на її основі і відповідно до неї.

Основні принципи конституційного ладу України, які є базою для конституційного регулювання найважливіших суспільних відносин, закріплені у першому розділі Конституції України «Загальні засади». Він складається з 20 статей.

Порядок зміни конституційного ладу України:

Законопроект про внесення змін до розділу I «Загальні засади» подається до Верховної Ради України Президентом України або не менш як двома третинами від конституційного складу Верховної Ради України і, за умови його прийняття не менш як двома третинами від конституційного складу Верховної Ради України, затверджується всеукраїнським референдумом, який призначається Президентом України.

Державний суверенітет – верховенство держави на своїй території і незалежність у міжнародних відносинах.

Верховенство держави означає дію в межах її території тільки однієї публічної влади, яка визначає повноваження усіх державних органів і посадових осіб, а також підлеглість цій владі всього населення території.

Незалежність держави в міжнародних відносинах – це її непідпорядкованість будь-якій зовнішній владі, владі інших держав.

Законодавча влада в Україні належить Верховній Раді України, яка має право видавати закони і виступати як представник народного суверенітету.

Виконавча влада підзвітна, підконтрольна і відповідальна перед представницькою владою. Вищим органом виконавчої влади в Україні є Кабінет Міністрів України.

Судова влада здійснюється незалежними від інших органів влади судами. Суди у своїй діяльності керуються тільки законами України і здійснюють правосуддя з метою захисту законних прав і інтересів від будь-яких порушень.

Для взаємних стримувань і протидії різних гілок державної влади передбачені:

- право Президента України за певних умов достроково припинити повноваження Верховної Ради або накладити вето на закон, прийнятий Верховною Радою;

- повноваження Верховної Ради України по ухваленню резолюції недовіри Кабінету Міністрів України, що тягне за собою його відставку, а також по зміщенню Президента з його поста у порядку імпічменту;

- обов'язковість скасування будь-якого державного акту після того, як Конституційний Суд встановив їх невідповідність діючій Конституції, а також можливість оскарження рішень органів державної влади і результату виборів Президент або депутата ради будь якого рівня в судовому порядку.

Згідно зі статтею 8 Конституції України в Україні визнається і діє принцип верховенства права.

Конституція України має найвищу юридичну силу. Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй.

Норми Конституції України є нормами прямої дії. Звернення до суду для захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина безпосередньо на підставі Конституції України гарантується.

4. Україна як демократична республіка: конституційні засади

Народовладдя – це широка й активна участь громадян в управлінні справами держави і суспільства та створення найсприятливіших умов для надання всієї повноти влади народу.

Відповідно до Конституції України носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ. Народ здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування.

Отже, народовладдя в Україні здійснюється у двох формах:

- прямої демократії – народ виражає свою волю у визначених Конституцією і законами процесуальних формах;

- представницької демократії – народ виражає свою волю через представників, яких народ обирає до органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

Референдум – це голосування населення всієї держави (загальнодержавний референдум) або певної його частини (місцевий референдум) з метою вирішення найважливіших питань державного і суспільного життя.

В Україні питання референдуму регламентуються Конституцією, Законом України «Про всеукраїнський референдум».

Потрібно розрізняти призначення референдуму та проголошення референдуму. Проголошує референдум Президент України за народною ініціативою, тобто на вимогу не менш як 3-х мільйонів громадян України, які мають право голосу, за умови, що підписи зібрано не менш як 2/3 областей і не менш як по 100000 підписів у кожній області. Відповідно до рішення КСУ Президи-

дент зобов'язаний проголосити референдум якщо його ініційовано з додержанням Конституції та законів України.

Призначається всеукраїнський референдум ВРУ щодо питання про зміну території, а також Президентом у випадку винесення на всеукраїнський референдум у випадку внесення змін до розділів 1, 3, 13 Конституції.

Порядок призначення всеукраїнського референдуму про внесення змін до Конституції України

Президент України протягом п'яти днів після отримання від Голови Верховної Ради України закону про внесення змін до розділів I, III, XIII Конституції України видає указ про призначення всеукраїнського референдуму про внесення змін до Конституції України із зазначенням дати його проведення. Текст закону, що виноситься на затвердження всеукраїнським референдумом про внесення змін до розділів I, III, XIII Конституції України, обов'язково додається до указу Президента України.

Указом Президента України про призначення всеукраїнського референдуму про внесення змін до Конституції України визначається дата його проведення, якою є остання неділя п'ятдесятиденного строку від дня видання указу.

Порядок призначення всеукраїнського референдуму про зміну території України

У разі прийняття закону про ратифікацію міжнародного договору про зміну території України, укладеного Президентом України, Верховна Рада України приймає рішення про призначення всеукраїнського референдуму про зміну території України.

Постанова Верховної Ради України про призначення всеукраїнського референдуму про зміну території України має містити дату проведення всеукраїнського референдуму та сформульоване питання, що виноситься на референдум. Текст закону про ратифікацію міжнародного договору про зміну території України обов'язково додається до постанови Верховної Ради України. Дата проведення відповідного всеукраїнського референдуму призначається на останню неділю п'ятдесятиденного строку від дня прийняття Верховною Радою України постанови про його призначення.

Порядок проголошення всеукраїнського референдуму за народною ініціативою

Президент України після отримання рішення Центральної виборчої комісії про загальні підсумки збирання підписів громадян України під вимогою про проведення всеукраїнського референдуму видає указ про проголошення референдуму із зазначенням дати його проведення та сформульованими питаннями або проектом закону, що виносяться на всеукраїнський референдум.

Указом Президента України про призначення всеукраїнського референдуму за народною ініціативою визначається дата його проведення, якою є остання неділя п'ятдесятиденного строку від дня видання указу.

Виборче право:

Об'єктивне виборче право – система конституційно-правових норм, що регулюють суспільні відносини, пов'язані з виборами органів держави і місцевого самоврядування.

Суб'єктивне виборче право – гарантована державою можливість громадянина брати участь у виборах в органи державної влади та місцевого самоврядування.

Активне виборче право – право громадян брати участь у виборах голови держави, представницьких органів влади.

Пасивне виборче право – право громадянина бути обраним до представницьких органів держави.

Принципи виборчого права:

– Загальність – виборчі права визнаються за всіма дорослими і психічно здоровими громадянами;

– Вільна участь у виборах – виборець сам вирішує, чи брати участь йому у виборчому процесі і якщо так, то якою мірою.

Абсентеїзм – неучасть виборців у виборах.

– Рівне виборче право – це встановлені законом рівні для кожного виборця можливості впливати на результат виборів та однакові можливості бути обраним відповідно до умов закону («одна людина – один голос»).

– Прямі та непрямі вибори.

Прямі вибори – право обирати і обиратися безпосередньо у виборний орган або виборну посаду.

Непрямі вибори – виборець вибирає лише членів колегії, яка потім вже обирає виборний орган.

– Таємне голосування.

Виборча система – це спосіб розподілу депутатських мандатів між кандидатами в залежності від результатів голосування виборців.

Види виборчих систем.

Мажоритарна виборча система – це голосування за кандидата по виборчому округу і визнання його обраним на основі одержаної ним більшості голосів виборців.

Існують мажоритарні системи абсолютної та відносної більшості. За системою абсолютної більшості перемогу на виборах здобуває кандидат, який набрав 50% голосів плюс один голос. Під час виборів за мажоритарною системою відносної більшості членом парламенту стає депутат, який одержує більше голосів, ніж усі його суперники, навіть якщо це менше 50% голосів виборців, які взяли участь у голосуванні.

Пропорційна виборча система – це голосування за списки кандидатів від політичних партій або інших політичних сил і розподіл місць у парламенті (депутатських мандатів) пропорційно до кількості голосів, відданих за списки.

Існує кілька різновидів застосування пропорційної виборчої системи: голосування за звичайний список кандидатів і жорсткий список.

Звичайний список кандидатів – це розташування прізвищ кандидатів у списку в алфавітному порядку.

Жорсткий список кандидатів – це розташування прізвищ кандидатів у списку в пріоритетному порядку.

Відкритий список – виборець, хоча і голосує за список в цілому, проте визначає, якому з кандидатів у середині списку він надає перевагу.

Закритих списків – такої можливості виборцю не надає, розподіл місць у виборчому списку здійснюють партії на власний розсуд.

Порядок формування та організація діяльності рад регламентуються Конституцією України, Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні», іншими законами, а також статутами територіальних громад.

Рада вважається правомочною за умови обрання не менш як двох третин депутатів від загального складу ради. У разі якщо до ради обрано менш як дві третини її складу, до обрання необхідної кількості депутатів продовжує здійснювати повноваження рада попереднього скликання.

Виборний процес здійснюється на засадах вільного і рівноправного висунування кандидатів, рівності можливостей для всіх кандидатів у проведенні виборчої кампанії; неупередженості до кандидатів з боку органів державної влади, органів місцевого самоврядування та посадових і службових осіб цих органів; контролю за джерелами фінансування та витратами на виборчу кампанію; гласності й відкритості виборчої кампанії; свободи агітації.

Відповідно до Закону України «Про вибори Президента України» вибори Президента України призначаються Верховною Радою України шляхом прийняття відповідної постанови.

Чергові вибори Президента України проводяться в останню неділю березня п'ятого року повноважень глави держави. У разі дострокового припинення повноважень Президента вибори проводяться в період 90 днів з дня припинення повноважень.

Виборчий процес чергових виборів Президента України розпочинається за дев'яносто днів до дня виборів.

Він складається з кількох послідовних етапів:

- 1) утворення територіальних виборчих округів;
- 2) утворення виборчих дільниць;
- 3) утворення окружних та дільничних виборчих комісій;
- 4) формування списків виборців, їх перевірка та уточнення;
- 5) висування та реєстрація кандидатів;
- 6) проведення передвиборної агітації;
- 7) голосування у день виборів Президента України;
- 8) підрахунок голосів виборців та встановлення підсумків голосування і результатів виборів

Президента України.

У разі необрання Президента у першому турі можливі ще дві стадії:

9) повторне голосування;

10) підрахунок голосів виборців і встановлення підсумків повторного голосування та результатів виборів. Підготовку і проведення виборів глави держави здійснюють Центральна виборча комісія, окружні й дільничні виборчі комісії.

Висування кандидатів на пост Президента України партією здійснюється на її з'їзді (зборах, конференції), а блоком – на міжпартійному з'їзді (зборах, конференції) партій, що входять до блоку. У з'їзді (зборах, конференції), на якому здійснюється висування кандидата, повинно брати участь не менше 200 делегатів.

Громадянин України, який відповідає конституційним вимогам щодо кандидата на пост Президента, має право на самовисунення шляхом особистого подання до Центральної виборчої комісії засвідченої в установленому законом порядку відповідної заяви про самовисунення кандидатом на пост Президента.

Реєстрацію кандидатів на пост Президента України здійснює Центральна виборча комісія. Перед реєстрацією партія (партії, що входять до блоку), яка висунула кандидата, або сам кандидат має внести грошову заставу у розмірі 2 млн 500 тис. грн на спеціальний рахунок ЦВК. Ця застава повертається партії (партіям, що входять до блоку) чи кандидату, якщо він набрав достатньо голосів у першому турі. У противному випадку застава перераховується до Державного бюджету України.

Кандидат на пост Президента наступного дня після його реєстрації може розпочинати проведення передвиборної агітації, яка здійснюється за рахунок коштів Державного бюджету України, що виділяються на підготовку і проведення виборів, та коштів виборчих фондів кандидатів.

Голосування проводиться в день виборів або в день повторного голосування з 8.00 до 20.00. На закордонних виборчих дільницях голосування проводиться за місцевим часом країни, де утворені ці дільниці.

Підрахунок голосів виборців проводиться безпосередньо членами дільничної виборчої комісії, про що складається протокол.

Обраним у день виборів Президентом України вважається кандидат, який одержав на виборах більше половини голосів виборців, що взяли участь у голосуванні.

Якщо до бюлетеня у день виборів було включено не більше двох кандидатів і жоден не був обраний, ЦВК приймає рішення про звернення до Верховної Ради України з поданням про призначення **повторних виборів**.

Якщо до виборчого бюлетеня для голосування у день виборів було включено більше двох кандидатів на пост Президента і за результатами голосування у день виборів жоден кандидат не був обраний, ЦВК приймає рішення про проведення **повторного голосування**, яке проводиться у третю неділю після дня виборів за двома кандидатурами, які одержали найбільшу кількість голосів у першому турі.

За підсумками повторного голосування обраним вважається кандидат, що отримав більшу, ніж інший кандидат, кількість голосів виборців, які взяли участь у голосуванні. У разі коли повторне голосування проводилося лише по одній кандидатурі, кандидат вважається обраним Президентом України, якщо він одержав більше половини голосів виборців, що взяли участь у голосуванні.

Новообраний Президент вступає на посаду не пізніше як через 30 днів після офіційного оголошення ЦВК результатів виборів і набуває повноважень з моменту складення на урочистому засіданні парламенту присяги Українському народові, текст якої міститься у Конституції України.

Президент України обирається за мажоритарною виборчою системою абсолютної більшості (а при повторному голосуванні – відносної більшості).

Чергові вибори до Верховної Ради України відбуваються в останню неділю жовтня п'ятого року повноважень Верховної Ради України.

Позачергові вибори до Верховної Ради України призначаються Президентом України і проводяться в період шістдесяти днів з дня опублікування рішення про дострокове припинення повноважень Верховної Ради України.

Початок виборчого процесу по виборах народних депутатів України оголошує Центральна виборча комісія.

Виборчий процес поділяється на кілька стадій:

- 1) висунування кандидатів у депутати;
- 2) утворення виборчих комісій (крім Центральної виборчої комісії);
- 3) реєстрація кандидатів у депутати;
- 4) проведення передвиборної агітації;
- 5) утворення спеціальних виборчих дільниць, що існують на тимчасовій основі;
- 6) складання списків виборців, їх перевірка та уточнення;
- 7) голосування;
- 8) підрахунок голосів виборців та встановлення підсумків голосування;
- 9) встановлення результатів виборів депутатів та їх офіційне оприлюднення;
- 10) припинення повноважень окружних та дільничних виборчих комісій.

Факультативні етапи:

- 11) повторне голосування;
- 12) підрахунок голосів виборців та встановлення підсумків повторного голосування.

Виборчий процес завершується через п'ятнадцять днів після дня офіційного оприлюднення Центральною виборчою комісією результатів виборів депутатів.

Вибори депутатів здійснюються за змішаною (пропорційно-мажоритарною) системою:

- 225 депутатів обираються за пропорційною системою у загальнодержавному багатомандатному виборчому окрузі за виборчими списками кандидатів у депутати від політичних партій;
- 225 депутатів обираються за мажоритарною системою відносної більшості в одномандатних виборчих округах.

Місцеве самоврядування в Україні – це гарантоване державою право та реальна здатність територіальної громади – жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища, міста – самостійно або під відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України.

Місцеве самоврядування здійснюється територіальними громадами сіл, селищ, міст як безпосередньо, так і через сільські, селищні, міські ради та їх виконавчі органи, а також через районні та обласні ради, які представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ, міст.

Система місцевого самоврядування:

– *територіальна громада* – первинний суб'єкт місцевого самоврядування, основний носій його функцій і повноважень;

– *сільські, селищні, міські ради* – є органами місцевого самоврядування, що представляють відповідні територіальні громади та здійснюють від їх імені та в їх інтересах функції і повноваження місцевого самоврядування;

– *сільський, селищний, міський голова* – є головною посадовою особою територіальної громади відповідно села, селища, міста;

– *виконавчі органи сільської, селищної, міської ради* – є їх виконавчі комітети, відділи, управління та інші створювані радами виконавчі органи. Виконавчі органи сільських, селищних, міських, районних у містах рад є підконтрольними і підзвітними відповідним радам, а з питань

здійснення делегованих їм повноважень органів виконавчої влади – також підконтрольними відповідним органам виконавчої влади;

– *староста* – є виборною посадовою особою місцевого самоврядування;

– *районні та обласні ради, що представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ, міст* – є органами місцевого самоврядування, що представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ, міст;

– *органи самоорганізації населення* – сільські, селищні, міські, районні в місті ради можуть дозволяти за ініціативою жителів створювати будинкові, вуличні, квартальні та інші органи самоорганізації населення і наділяти їх частиною власної компетенції, фінансів, майна.

Види місцевих виборів:

– чергові;

– позачергові;

– повторні;

– проміжні;

– додаткові;

– перші.

Чергові місцеві вибори проводяться одночасно на всій території України в останню неділю жовтня п'ятого року повноважень рад, голів, старост, обраних на попередніх чергових місцевих виборах.

Рішення про проведення чергових виборів депутатів обласних, районних, міських, районних у містах, сільських, селищних рад, сільських, селищних, міських голів, старост приймається Верховною Радою України.

Позачергові місцеві вибори призначаються Верховною Радою України у разі дострокового припинення повноважень, обласної, районної, міської, районної у місті, сільської, селищної ради, сільського, селищного, міського голови, а також в інших випадках, передбачених законами України «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про добровільне об'єднання територіальних громад». Таке рішення приймається Верховною Радою України не пізніше ніж у дев'яностоденний строк з дня дострокового припинення повноважень відповідної місцевої ради, сільського, селищного, міського голови.

Позачергові вибори старости призначаються радою відповідної об'єднаної територіальної громади в разі дострокового припинення повноважень старости.

Повторні вибори депутатів (депутата) у відповідному багатомандатному, одномандатному виборчому окрузі призначаються відповідною територіальною виборчою комісією, у разі визнання відповідних виборів у цьому виборчому окрузі такими, що не відбулися, чи в разі визнання особи, обраної у відповідному одномандатному виборчому окрузі депутатом, такою, яка відмовилася від депутатського мандата у відповідному одномандатному виборчому окрузі.

Повторні вибори сільського, селищного, міського голови, старости призначаються відповідною територіальною виборчою комісією, у разі визнання відповідних виборів такими, що не відбулися, чи в разі визнання особи, обраної сільським, селищним, міським головою, старостою, такою, яка відмовилася від посади сільського, селищного, міського голови, старости.

Проміжні вибори депутата сільської, селищної ради призначаються в одномандатному виборчому окрузі територіальною виборчою комісією, у разі дострокового припинення повноважень депутата сільської, селищної ради, обраного у відповідному одномандатному виборчому окрузі.

Додаткові вибори депутатів сільських, селищних рад від територіальної громади, що приєдналася до об'єднаної територіальної громади в порядку, визначеному Законом України «Про добровільне об'єднання територіальних громад», призначаються Центральною виборчою комісією.

Перші вибори депутатів, сільських, селищних, міських голів призначаються Центральною виборчою комісією.

Перші вибори старости призначаються відповідною радою об'єднаної територіальної громади.